

Dvesto Kondorjevih poletov

(Ob visokem jubileju knjižne zbirke)

Z izborom Kajuhovih pesmi in pisem pod naslovom Markacije (uredil Denis Poniž) je dosegla zbirka »Mladinske knjige« Kondor (s podnaslovom: Izbrana dela iz domače in svetovne književnosti) visoko in razveseljivo številko 200. Zbirki je dal izraziti profil in jo uveljavil njen dolgoletni urednik Uroš Kraigher, dostojno pa ga je nasledil Aleš Berger (od št. 178). Zbirka je od svojevrstnega »usmerjenega« branja za srednješolce (v tem je nadaljevala predvojno Cvetje iz domačih in tujih logov – Mohorjeva družba – in povojno Klasje – DZS) že zdavnaj prešla v pestro in vabljivo antologijsko čtivo za vse ljubitelje književnosti, teh pa je na Slovenskem še vedno dovolj.

Namen teh vrstic ni v slavilnem jubilejnem navduševanju, pač pa v razgledu po izdanem gradivu, skratka, gre bolj za obračun, kaj smo v 200 zvezkih dobili, česa nismo in kaj bi (bomo) lahko še. Od leta 1956 (1. knjiga: Bevkov Kaplan Martin Čedermač) do 1982 je izšlo 87 zvezkov z deli slovenskih pisateljev, 14 z deli avtorjev drugih jugoslovanskih literatur in 99 z deli svetovnih avtorjev. Torej je ravnotežje med domačo in tujo književnostjo naravnost zgledno.

Slovenska književnost je zastopana v časovnem razponu od slovenskih ljudskih pesmi do Smoletove Antigone, v izboru pa najdemo poleg lepovslovja ali spisov o literaturi (kritika, esejistika) še kaj drugega, npr. Slovenska narečja, Trubarjevo Slovensko cerkovno ordningo, Valvasorjevo Slavo vojvodine Kranjske, Planinsko berilo, vsekakor dela, ki sodijo zraven kot širša kulturna informacija.

Ne bom našteval del naših klasikov, ki so se zvrstila v Kondorju (tovrstni seznam je na razpolago v jubilejni 200. knjigi), pač pa bi poudaril le zanimive antologije, ki so predstavile tudi nekatere manj znane avtorje in dela, npr.: Pot skozi noč (slovenska futuristična in ekspresionistična lirika), Upornik (slovenske ekspresionistične enodejanke in prizori). Pri meni luč gori (izbor slovenskih novel med ekspresionizmom in socialnim realizmom) in zlasti Ta hiša je moja pa vendar moja ni (sodobna slovenska literatura na Koroškem).

Druge jugoslovanske književnosti so zastopane od srbske in hrvatske ljudske epike in makedonskih ljudskih pesmi (Belila platno Biljana) do povojne kratke proze (Na sončni strani). Na tem področju je pomembnih del za izdajo seveda še na pretek.

Razvojno črto svetovne književnosti sledi Kondor od proze starega Egipta do modernega ameriškega avtorja K. Vonneguta (Klavnica pet). Tudi tu bi bilo naštevavanje avtorjev in del odveč, spomnimo pa na nekaj posebnih in tehtnih antologij, npr.: Kot bilke, kot iskre (iz sanskrske lirike), Znamenite kitajske novele, Mala antologija japonske lirike – pa tja do izbora nadrealističnih besedil Noč bliskov, antologije konkretne in vizualne poezije in izbora znanstvenofantastičnih zgodb Prodajalna svetov.

Dosedanju izboru z vidika kvalitete ni mogoče očitati česa bistvenega, možnih je le veliko osebnih pomislekov tipa: zakaj to, ko pa (še) ni onega ipd.

Z današnjega gledišča je že očitno, da je bila napaka posebno formiranje zbirke Sivi Kondor (zastala je pri 21. knjigi), saj bi bile brez nadaljnega vse knjige Sivega Kondorja lahko uvrščene v »navadni« Kondor. Čudna uredniška poteza se mi zdi enkrat skupno in drugič posebno izdajanje Kreftovih dram. Številka 29 je prinesla Veliko puntarijo, št. 91 skupaj Celjske grofe, ponovno Veliko puntarijo in Kranjske komedijante in št. 181 le Celjske grofel? Nekako bolj razumljiva je dvakratna izdaja Sofoklove Antigone zaradi dveh prevodov (Sovrè, Gantar). Tudi slovenske ljudske pesmi so izšle v dveh izborih (a istega urednika: B. Merharja). Ni jasno, čemu je bil uvrščen Bevkov izrazito mladinski Tonček. Kondorjeve knjige so obogatene s spremnimi študijami in opombami, kar je njihovi uporabnosti močno v prid.

Kako se kaže nadaljnja pot zbirke? Že dosedanja praksa je bila, da knjige, ki poidejo, dopolnijo ponatisi, tako naj bi bilo čimveč naslovov stalno v prodaji. Uredniška politika v smislu ravnotežja domače – tuje je najboljša, morda bi lahko dobili v tem okviru več del z drugih jugoslovanskih področij.

Smiselno bi bilo dopolnjevati posamezne bele lise iz slovenske literarne preteklosti. Kar konkretno: domala neverjetno je, da med 200 knjiga-

mi še ni ene najboljših domačih novelističnih zbirke: Tavčar, Med gorami; nadalje bi predlagal izbor slovenskih ljudskih pregovorov in rekov, skupno izdajo Jurčičevega in Levstikovega Tugomerja, izbor iz Erjavca, kakoga Mencingerja (Abadon), Vošnjakove Pobratime, humoreske Milčinskega, Kristanovo Pertinčarjevo pomlajenje, izbor Pugljevih novel, Leskovčevo dramo Dva bregova, izbor Jarčevih pesmi, Robovega Desetega brata, da omenim le nekaj imen do 2. svetovne vojne.

Še več imen je na voljo iz svetovne književnosti: kitajskim novelam bi se lahko pridružila kitajska lirika, japonski liriki proza, Homerjevi Iliadi Odiseja, iz nemške literature bi predlagal Büchnerja (Dantonova smrt, Leonce in Lena), od novejših Dürrenmatta (Obisk stare gospe), v Francozih pogrešam Maupassanta (novele), v Kondor bi moral Lorca (pesmi), novele K. Mansfield, Huxleyev Krasni novi svet, Majakovski (komediji Stenica, Velika žehta), Anouilhova Antigona, Mrožkov Tango (več dram omenjam zato, ker je Kondor ena redkih priložnosti za vsaj delno nadomestitev že na začetku zamrle zbirke »111 dram«), Haškove humoreske, Borgesove zgodbe itd., pa tudi še kake antologije, npr. nemške, italijanske, francoske, angleške, ameriške poezije.

Za sklep le to: zbirka Kondor omogoča že v dosedanjem izboru temeljit razgled po slovenski (manj po drugih jugoslovanskih) in svetovni literaturi. Poleg že znanih del objavlja več prvih knjižnih prevodov posameznih avtorjev v slovenščino, npr. Rustaveli: Vitez v tigrovi koži, Chaucer: Iz Canterburyjskih zgodb, Camoes: Luzijada, več prvih tovrstnih izborov ali antologij, npr. zlasti izbor Baudelaireve lirike (Rože zla), pa še Kafkova kratka proza (Splet norosti in bolečin), izbor Whitmanovih Travnih bilk, izbor sodobne nemške proze (V temnem svetu), avstralske novele (Mavrična ptica). Želim le, da ostane Kondor še v prihodnje enako kot do zdaj dragocen element slovenske knjižne in splošne kulture.

Andrijan Lah
Slovenska knjižnica v Ljubljani

Umetnikov »črni piruh«

Uvodni akord – in knjigo študij ter primerjav – je Franc Zadavec poimenoval *Umetnikov »črni piruh«* (Cankarjeva založba, 1981) in izhaja iz Cankarjevega spoznanja okoli fin de siècle, da na-

mreč umetnik življenje ubeseduje, zato pa ga skoraj ne živi. Kot umetnik ni zmožen živeti povprečnega življenja umetniško neobremenjenega človeka, kajti podrejen je ustvarjalnemu imperativu. Da gre za konstanto take zavesti, nam zgovorno pove novela Črni piruh, kjer razberemo razmerje med umetnikom in življenjem.

Govorec o Cankarjevih folklornih junakih, je F. Zadavec utemeljeno krenil k Trdini in ljudskemu izročilu ter ugotavljal, kako je Cankar obvladal take primere z lastno mislijo in nadgradnjo. Pri Cankarju ne gre več za objektivizacijo folklorne snovi, ampak za preizkus posameznika in množice ob mitskem. Obrat od mitskega pri Cankarju je osvobodilni napor skozi demitizirano ozaveščenost o lastnih in skupnih načelih. Če opustimo vprašanje, ali je Cankarjev Kurent roman, povest ali kaj drugega, je bistvena simbolna vrednost Kurenta na več ravneh, v ospredju pa so razgledi po moderni družbi in narodni usodi. Pri vprašanju o stičiščih med Trdinovo in Cankarjevo umetnostjo, bolje povežavo s folkloro, se razpira problemsko vozlišče med romantiko in novoromantiko pa seveda o estetskem in miselnem potencialu primerjajočih temeljev. Vprašanje je, ali smemo, kot trdi F. Zadavec, pripisati Trdini revolucionarni demokratizem, gotovo da v novodobnem smislu, čeprav utrdi Trdinovo privrženost narodni in socialni svobodi. Groteskno ostane pri Trdini v okviru romantičnega folklorizma, pri Cankarju je na zahtevnejšem območju, tudi na psihološkem. Razhod med pojmovanoma pri obeh pisateljih sledi na mitskem področju, kjer je Cankar demitizirajoče aktiviral kritični potencial. Zadavčeva primerjava je povsem prepričljiva in osvežujoča.

F. Zadavec se je tehtno lotil primerjave med nekaterimi tujimi komedijami in Cankarjevo farso Pohujšanje v dolini Šentflorjanski, pri čemer je uvodoma opozoril na nekatere kritične probleme komparacije. Tehtno, čeprav brez širokega zaledja, je potegnil ločnico med Courtelinom in idejnim pojmovanjem pri Cankarju, slednjemu objektivno v prid. Tu se da navezati spoznanje na Pirjevčevo razpravo. Primerjave sežejo od G. Hauptmanna, Molnarja do R. Lotharja, Chr. Grabbeja, H. Lavedana idr. Brez posebne razčlenitve, a z naravno mero do posamezne možne komparacije je F. Zadavec v večji ali manjši meri nanizal stičišča in razločnice. Objektivno je zavrnil primerjave, ki ne zdržijo in se bolj pomudil pri Grabbeju. Ugotovil je, da je Cankar uvedel umetnika, hudiča, učitelja v satiričnem tonu, še preden je bral Grabbeja. Zadavec je pritegnil v primerjavo M. H. Lavedana, ki je bil Cankarju bližji kot preproščina tedanje nemške dramatike. V celoti vzeto avtor ugotavlja, da je mogoče